

چارچوب برنامه های دوره دکترا (تخصصی) دامپزشکی، نتایج فعلی و دورنمای آینده

کامران شریفی

استادیار دانشکده دامپزشکی دانشگاه فردوسی مشهد

مشهد-دانشکده دامپزشکی دانشگاه فردوسی مشهد- ص.ب. ۹۱۷۷۵-۱۷۹۳

shariffp@ferdowsi.um.ac.ir

مقدمه

حرفه دامپزشکی جامع ترین و وسیعترین حرفه در بین حرفه‌های درگیر در بهداشت است که در طیفی از درمان و پیشگیری بیماریهای حیوانات خانگی و دست آموز، حیوانات مولد غذا، آبزیان و حیات وحش، تامین امنیت بهداشتی و اقتصادی فعالیتهای دامپروری، نظارت بر بهداشت مواد غذایی انسان از تولید تا فرآوری و توزیع، تامین فرآورده های بیولوژیک (سرمها، واکسنها و....)، نظارت بر تبادلات تجاری مواد غذایی با منشاء دامی، و خدمات متنوع دیگری فعالیت می کند. روند رو به پیچیدگی جامعه انسانی، لزوم تخصصی شدن تشکیلات دامپزشکی کشور را برجسته نموده است. با این حال، ضعف بنیانهای نظری در طراحی روند تخصصی شدن امور، نقائصی دارد که بی توجهی به آنها کشور را با مشکلات عدیده ای رو به رو می کند.

پیشینه- تاسیس تشکیلات دامپزشکی کشور شامل تاسیس دانشکده دامپزشکی، سازمان دامپزشکی و موسسه واکسن و سرم سازی رازی به قبل از ۱۳۰۰ برمی گردد مروری بر کتابهای تاریخ در این زمینه هم وضعیت جامعه ایران و هم وضعیت دامپزشکی ایران را به درستی بازگو می نماید.

در سال ۱۲۹۸ جمعیت تهران دویست هزار نفر بود. به گزارش جهانگردان خارجی در این دوران، تهران، به استثنای بازارش، عاری از هر گونه زیبایی بود. شهری بود کثیف، با خیابان هایی کثیف و پر از زباله و سگانی ولگرد، درشکه هایی فرسوده با اسبانی محتضر، و چند ساختمان به ظاهر مجلل و خیل عظیمی از خانه های نیمه مخروبه! در این ایام ثبت است که سی سال بود که گاه بیماری وبا به جان ساکنان شهر تهران می افتاد. زمانی وبا و مسمشه (از بیماریهای مشترک بین انسان و دام) بود و گاه بیماری خطرناکی موسوم به آنفلوآنزای اسپانیایی بیداد می کرد. در سالهای بعد از جنگ اول، جهان شاهد

گسترش حیرت آور این بیماری بود که نزدیک به بیست میلیون انسان را نابود کرد. در تهران هم در حدود سی هزار نفر قربانی این مرض مهلک و مرموز شدند(۱).

در آن دوران بخش اعظم جامعه ایران، جامعه ای روستایی بود و هنوز از پیشرفتهای گسترده در زمینه محصولات کشاورزی و دامی که سبب غذایی مردم را به نحوی باورنکردنی تغییر داده، خبری نبود. زندگی عقب افتاده کشاورزی و میزان نازل محصولات دامی و نبود خدمات دامپزشکی مناسب به شدت زندگی مردم را در خطری دائمی قرار داده بود. برای مثال طاعون گاوی سابقه طولانی در این کشور داشت. از بروز این بیماری حتی در سده های ششم و هفتم هجری (دوازدهم و سیزدهم میلادی) در نواحی شرق ایران شواهدی در دست است. این بیماری در جریان جنگ بین الملل در سال ۱۲۹۵ (۱۹۱۶)، ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۵، و ۱۳۰۶ در ایران به نحو گسترده ای رسوخ یافت. در جریان سال ۱۳۰۶ به تدریج از شدت طاعون گاوی کاسته شد، چون حدود ۹۰٪ گاوهای حساس تلف شده (مخصوصاً تلفات در شمال ایران فوق العاده بود) و اندک باقیمانده نیز یا شفا یافته و یا به واسطه واکسیناسیون ایمن شده بودند تا این که بالاخره در سال ۱۳۰۷ خاموش شد. در سال ۱۳۱۱ بیماری باز در آذربایجان، مازندران و گرگان شیوع یافت و در سال ۱۳۱۳ به اوج خود رسید و دامنه آن تا تهران کشیده شد. در این مناطق هزاران گاو تلف شدند و خسارات عظیمی به پیکر اقتصاد مملکت و نیروی اصلی کار کشاورزی که همان گاو بود وارد آمد. این همه گیری در سال ۱۳۱۴ خاموش شد. در سال ۱۳۲۸ (۱۹۴۹) باز بیماری در استان خراسان بروز کرد. منبع سرایت به طور قطعی مشخص نشد. از آنجا که بیماری به مدت ۱۵ سال در ایران بروز نکرده بود، موسسه سرم سازی حصارک که مسئولیت تشخیص بیماریهای واگیر را بر عهده داشت، یکباره خود را با مرگ و میری مواجه یافت که بیش از سه هزار کیلومتر مربع خاک ایران را فرا گرفته چندین هزار گاو را کشته بود. روستاییان بی پناه از ترس بیماری، گاوهای خود را از دهی به دهی برده و بیماری را به این ترتیب در نقاط دیگر اشاعه می دادند(۲).

در سال ۱۳۴۸ دوباره بیماری طاعون گاوی در ایران گسترش بی سابقه ای یافت. در سال ۱۳۶۶ تا اوایل ۱۳۶۷ با سه هزار راس تلفات، در سال ۱۳۶۸ با تلفاتی در حد ۱۱۰۰ راس بروز نمود. از سال ۱۳۶۹ به بعد تاکنون مواردی که رخ داده، ابعاد کوچکی داشته است (۲).

روایت کوتاه بالا، مدلی است برای این که نیاز جوامع به پشتوانه های سخت افزاری، نرم افزاری و انسان افزاری شرط لازم برای گذر از مراحل مختلف توسعه و نیل به زندگی مدرن است و گواهی بر آن است که دامپزشکی کشور نقشی بسیار سترگ در بیرون کشیدن جامعه ایران از فقر و بیماری و فروپاشی داشته است و در آغاز نمودن مفهوم توسعه در ایران، نقش مهمی داشته است.

توسعه - فرایندی که تحول و دگرگونی ارادی و عمومی در جهت پیشرفت و تجدید سازمان جوامع توسعه نیافته در گرو آن است. به عبارت دیگر توسعه، تحول جامعه سنتی به جامعه صنعتی است چرا که صنعتی شدن یکی از مولفه های مهم جهان جدید به شمار می رود (۳).

از مشخصات جامعه ایران این است که در حال طی دوران گذر از یک جامعه کشاورزی به یک کشور صنعتی است. سابقه تاسیس رشته دامپزشکی در ایران قدیمتر از دانشگاه تهران است و همان طور که پیشتر آمد، در پاسخ به حملات مکرر طاعون گاوی در سالهای پیش از ۱۳۰۰ در تهران پایه گذاری شد. رشته دامپزشکی در طول تاریخ معاصر ایران نقش بسیار مهمی در تکامل جامعه ایران، از یک جامعه کاملاً روستایی به جامعه ای شهر نشین عمل کرده است. دامپزشکان با بردن علم و فنون جدید تخصصی به عمق جامعه روستایی نقش بسیار مهم و کلیدی در رشد کیفی جامعه ایران ایفا کرده است. در حال حاضر می توان به ظن قوی ادعا کرد که طاعون گاوی در ایران در مرز ریشه کنی قرار دارد. بیماریهای بسیار مهمی همچون سل گاوی، تب مالت، سیاه زخم، و بسیاری از دیگر بیماریها اگر چه ریشه کن نشده اند، زیر کنترل درآمده اند.

از سال ۱۳۵۶ که جمعیت روستایی و شهری در ایران تقریباً برابر شد، مسائل و مشکلات جدیدی در برابر جامعه رخ نموده است که حل بخشی از آن بر عهده رشته دامپزشکی است. با این حال، توانایی بدنه دامپزشکی کشور در برخورد با مشکلات جدید دیگر نمی توانست به ساختار سنتی خود تکیه کند و بدون

تغییرات کیفی و تخصصی شدن، از حل مسائل جدید عاجز می ماند. در حدود سالهای ۱۳۷۰، در واکنش به کمبود استاد در دانشکده های دامپزشکی موجود و در حال تاسیس کشور، اقدام به تاسیس دوره های تخصصی دامپزشکی شد. متأسفانه ماهیت برنامه های آموزش دوره تخصصی در دانشکده های دامپزشکی همچنان معطوف به پرورش مدرس مانده است. در حالی که ظرفیت پذیرش عضو هیئت علمی جدید در دانشکده های دامپزشکی دیگر تناسبی با میزان پذیرش دانشجوی تخصصی ندارد. مهمتر از آن، مشکلاتی در برابر جامعه رخ نموده و همچنین رخ خواهد نمود که ساختار کلی دامپزشکی کشور (متشکل از دانشکده های دامپزشکی، سازمان دامپزشکی کشور، موسسه رازی، و دامپزشکان بخش خصوصی) قادر به مقابله با آنها نیست. اینک مشکلاتی در برابر جامعه رخ نموده است که نیازمند تعریف دقیق دوره های تخصصی دامپزشکی مطابق با نیازهای آینده است و در تمامی رشته های تخصصی آینده پژوهی بخش مهمی از این ویژگیها را در بر می گیرد. در بخش زیر به نارساییهای موجود در برنامه دوره های تخصصی دیده می شود.

نارسایی در تعریف دوره ها و برنامه ریزی درسی

آن چه که در برنامه های دوره های تخصصی به چشم می خورد، حجم زیاد واحدهای درسی است. این موضوع به ویژه برای رشته های درمانگاهی بسیار نامناسب است. این دوره ها نه با دوره های PhD، و نه با دوره های رزیدنسی (DVMSc (Doctorate of Veterinary Science) تناسب دارند. در حدود ۴۸ واحد نظری و ۱۶ واحد پایان نامه در مجموع برای این رشته ها در نظر گرفته شده است. این موضوع با سه اشکال روبروست. نخست تعداد واحد پایان نامه با دوره های PhD سایر رشته ها که ۲۴ واحد است همخوانی ندارد، به عبارت دیگر، تعداد واحدهای پژوهشی آن متناسب با دوره های PhD نیست. دوم، حجم واحدهای نظری به ویژه برای رشته های بالینی چنان زیاد است که با مفهوم رزیدنسی نیز که ضرورت آن کسب تجربه بالینی است، در تضاد است. سوم آن که این نحوه برخورد با دانشجوی دوره تخصصی با مفهوم جویندگی دانش که پیش فرض کلمه دانشجوی است، در تضاد است. این شیوه باری از

مطالب نظری را به دانشجو ارائه می‌کند. در حالی که سهم فعالیت خود دانشجو در این میان به حساب نیامده است. در این مورد باید با این فرض پیش رفت که دانشجوی دوره تخصصی خود توان دستیابی به عمق مطالب نظری را دارد و در گلوگاه آزمون جامع تخصصی میزان فعالیتهای او ارزیابی شود. همان گونه در دوره های تخصصی پزشکی نیز اصل پرداختن به مطالب نظری به دانشجو واگذار شده و دانشجو با جمع بندی مطالب نظری و مرور آنها در حین تجربیات درمانگاهی به درکی شهودی از علوم بالینی می‌رسد. البته این ایراد نیز وارد است که امتحانات جامع فقط بار نظری را ارزیابی می‌کنند و ارزیابی صلاحیت تشخیصی و درمانگاهی (diagnostic and clinical competency) به درستی ارزیابی نخواهد شد. با این حال مشکل دوره های تخصصی، به ویژه در حیطه علوم درمانگاهی در دامپزشکی شدیدتر است.

نارسایی در نگرش به تنوع تخصصی

برنامه‌های آموزشی دوره تخصصی بیش از حد لازم از برنامه های آموزشی دانشکده‌های پزشکی تقلید کرده است، حتی در زمینه هایی که برای دامپزشکی لازم نبوده است. امروزه عملاً در خدمات دامپزشکی در تمامی گونه‌های دامی کانون حرفه از بیماری به بهداشت منتقل شده است و درک عمیق و توان تحلیل از مقولاتی چون تغذیه، جایگاه، مدیریت، رفتار شناسی و ژنتیک به اندازه مقولات طبی و جراحی برای دامپزشکان اهمیت پیدا کرده است (۴). تقسیم بندی علوم درمانگاهی دامپزشکی به رشته هایی مطابق پزشکی به صورت داخلی، جراحی، و ..... الزاماً مطابق با نیازهای واقعی نیست.

برای مثال، در عرصه دامهای مولد غذا دامداران به دامپزشکی نیاز دارند که بر تمام جنبه های تولید، مدیریت و بهداشت حیوانات تسلط داشته باشد و صنعت پرورش دام نیازمند مدیرانی است که به هر دو جنبه‌های بهداشتی و مدیریتی مسلط باشند و قدرت ارزیابی داده‌ها و سیاست‌گذاری برای سودآوری را داشته باشند (۴). در حالی که تقسیم بندی فعلی به چنین نیازی پاسخ نمی‌دهد.

فقدان پیوند انداموار (organic) با رشته های علوم پزشکی

رشته دامپزشکی ماهیتاً بخشی از رشته پزشکی است. درجه آسیبهای ناشی از طرح تفکیک دانشکده های علوم پزشکی از سایر دانشگاهها موضوع بحث ما نیست، با این حال جدا ماندن دانشکده های دامپزشکی از مجموعه رشته های علوم پزشکی به هیچ وجه توجیه علمی ندارد. چند مثال زیر مشخص می کند که پیوند بین علوم دامپزشکی و پزشکی تا چه پایه ضروری و یکپارچه است و **طب و اپیدمیولوژی مقایسه‌ای** تا چه پایه در پیشرفت پزشکی موثر بوده است:

۱. **تجربه مطالعه تومورها** - روند پیر شدن در سگ و سایر حیوانات بسیار سریعتر از انسان است. تومورها در سگها با بیشترین فراوانی در بین سنین ۹ تا ۱۱ سالگی دیده می شوند که بسیار سریعتر از روندی است که در انسان رخ می دهد. بنا بر این، می توان اثرات عوامل سرطانزای احتمالی را سریعتر در سگها تشخیص داد تا در انسان! از این گونه عوامل، سرطان مثانه (با دوره نهفته ۲۰ سال) و مزوتلیومای انسان (با دوره نهفته ۲۰ تا ۳۰ سال) و کارسینومای سلولهای سنگفرشی لوزه ها است که در مناطق صنعتی فراوانی بیشتری دارد و بر اساس گزارشهای کلینیکهای دامپزشکی به رخداد بیش از حد انتظار پی برده و به جستجوی عامل ایجاد کننده این نوع سرطانها پی برده اند. (Veterinary epidemiology) در غیر این صورت با توجه به دوره نهفته طولانی سرطان مثانه در انسان (در حدود ۲۰ سال) می بایست سالها بعد با رخداد بیش از حد انتظار آن در انسان روبرو می شدند که دیگر فرصتی برای پیشگیری و جبران نیز باقی نمی ماند (۵). وقوع انواع سرطانها در مدل حیوانی، تصویر با ارزشی را برای مطالعه این بیماریها در انسان فراهم می آورد.

۲. **ارزش نتایج منفی در طب مقایسه ای** - در مناطقی که از ضایعات اورانیوم در در صنایع ساختمانی استفاده کرده اند، افزایش میزان بروز بیماری در سگها دیده نمی شود، بنا بر این احتمالاً در انسان نیز چنین است. در اینجا از حیوانات به عنوان مراقب، و از اطلاعات دامپزشکی به عنوان سرچشمه بهداشت انسان استفاده شده است. (۵)

۳. دامپزشکی قانونی و اهمیت آن در بهداشت انسانی - حیواناتی که به علل نامعلوم در نقاط مختلف تلف می شوند منبع اطلاعات مناسبی برای ارزیابی مخاطرات بهداشتی در اثر آلودگیهای محیطی در اثر عوامل سمی یا در کنار دریاها در اثر سموم سیانوباکترها هستند. (۵). تقریباً کشور ما فاقد دامپزشکی قانونی Forensic veterinary medicine است. در حالی که در قضیه آنفلوآنزای مرغی شاهد بودیم که حتی لاشه یک پرندۀ ارزش فوق العاده ای برای اعلام حالت آماده باش بهداشتی برای شبکه بهداشتی کشور داشت

در واقع رشته های علوم پزشکی و دامپزشکی یک منطق علمی methodology را در دو زمینه متفاوت از حیات به کار می برند و نبود پیوند بین آنها خلاهای علمی و تخصصی در جامعه به وجود می آورد. مسئله مهم زیرساختهای اساسی (infrastructure) است که زمینه آن برای تمامی رشته های علوم پزشکی مشترک است. این زیرساختها از فنون ساده تا پیچیده پاراکلینیکی را در بر می گیرند. این فنون از آزمایش پایه خون تا شیوه های پیچیده ای چون طب تصویری، بیولوژی مولکولی ..... زیرساختهایی هستند که سرچشمه منابع معرفت طبی را در کلیه رشته های پزشکی تامین می کنند. این گونه تفکیک غیر کارشناسی باعث شده است که هیچ یک از دانشکده های دامپزشکی نتوانند همگام با عرصه جهانی نیازهای تخصصی جامعه و نیازهای آموزشی و پژوهشی دوره های تخصصی را برآورده سازند. این زیرساختها بسیار هزینه بر هستند و مجموعه ای از دانشکده ها با همیاری هم باید آنها را فراهم آورند و معمولاً هم بیش از دو نسل از متخصصین در فراهم آوردن آنها مشارکت داشته اند.

نبود بیمارستان آموزشی Teaching hospital در دانشکده های دامپزشکی مجری دوره های

تخصصی

یکی از مهمترین ارکان پرورش دامپزشک عمومی و متخصص، مجهز بودن دانشکده های دامپزشکی به بیمارستان آموزشی است. بیمارستان آموزشی سه هدف عمده را دنبال می کند:

۱. تامین مواد آموزشی برای دانشجویان برای عینی کردن و به شهود رساندن آموزه های نظری
۲. فراهم آوردن شرایط انجام مطالعات بیشتر بر روی موارد بیماری پیچیده، با هدف رسیدن به تشخیص نهایی، که دامپزشکان خصوصی توان علمی و عملی و وقت پرداختن به موارد پیچیده را ندارند.
۳. ارائه خدمات درمانگاهی با هدف نمونه برداری از بیماران جامعه و آگاهی از آن چه که در سطح جامعه در جریان است. این موضوع به ویژه از بابت بیماریهای بازپدید و نوپدید (Emerging and re-emerging) بسیار اهمیت دارد. فقدان این نوع نگرش در تجربه طاعون گاوی باعث شد که بیماری قبل از شناسایی و شروع اقدامات کنترلی، گسترش زیادی بیابد.
۴. تامین زمینه های پژوهش بر روی بیماریها با هدف تعمیق دانسته ها و در ضمن مراقبت از وضعیت موجود برای شناسایی بیماریهای نوپدید (بیماریهای ناشناخته ای که هنوز تعریف نشده اند).
۵. زمینه سازی برای طب مقایسه ای برای مطالعه ماهیت و ذات بیماریهایی که هم در انسان و هم در حیوان رخ می دهند. در این بین درماتولوژی مقایسه ای (برای مثال، مطالعه لوپوس، پمفیگوس)، نفرولوژی مقایسه ای (برای مثال، مطالعه سرطانها)، نورولوژی مقایسه ای، گاستروانترولوژی مقایسه ای و ....

هیچ یک از دانشکده های دامپزشکی در سطح ایران، توجهی به اهمیت بیمارستان آموزشی ندارند و تمامی فعالیتهای درمانگاهی در سطح کلینیکهای سرپایی دنبال می شود. در حالی که وجود بیمارستانهای آموزشی دامپزشکی برای دانشگاههای علوم پزشکی منبع اطلاعات بسیار ارزشمندی است.

پیشنهادها

پیش از ورود به اصل بحث، باید توجه داشت که ملاک از تعریف تخصص و برپایی دوره تخصصی چیست؟ می توانیم فرد متخصص را در قالب موارد زیر تعریف کرد:

✓ متخصص یعنی کسی که می داند که چه چیز را نمی داند نه کسی که فقط زیاد می داند.

✓ متخصص یعنی کسی که از اشتباهات فاحشی که در حیطه کارش می‌توان مرتکب شد آگاه است و راه احتراز از آن‌ها را می‌داند (۶).

پیش از راه اندازی دوره‌های تخصصی باید تکلیف خود را مشخص می‌نمودیم که هدف پرورش **بحرالعلوم** است یا **متخصص**؟ آن‌چه که در سطح دانشکده‌های دامپزشکی جریان دارد، پرورش بحرالعلوم است. این موضوع خود از حجم بالای واحدهای نظری که در بعضی موارد به ۴۸ واحد بالغ می‌شود، زمینه رشد دانشجویان به اتکای خود را می‌گیرد. از طرف دیگر تقلید صرف از رشته پزشکی در تقسیم بندی و تعریف دوره‌های تخصصی به همراه با نبود بیمارستانهای آموزشی به این موضوع دامن می‌زند و نتیجه فرایند دوره تخصصی، تربیت افرادی است که اگر به عنوان مدرس شغلی نیابند، اغلب برتری خاصی بر دامپزشکان عمومی در پاسخ به نیازهای جامعه ندارند.

روند تبدیل حرفه پرورش دامهای مولد غذا به سوی یک صنعت کلیه امور و علوم را یکپارچه کرده است و نگاه یکپارچه به مجموعه را می‌طلبد. تخصصی شدن مصنوعی یا تخصصی شدن بیش از حد تنها باعث تحمیل ناکارآمدی به مجموعه است. در عرصه‌هایی همانند دامهای مولد غذا و یا اسب نیاز به متخصصینی داریم که بتوانند به کلیه معیارهای مربوط به گونه حیوانی خاص خود پاسخ دهند. به عبارتی، جراح و متخصص بیماریهای گاو، جراح و متخصص بیماریهای اسب و جراح و متخصص بیماریهای حیوانات خانگی و دست آموز همخوانی بیشتری با هدف کسب موفقیت حرفه‌ای و تخصصی دارد. دوره‌های تخصصی باید مطابق با نیازهای حرفه‌ای متنوع شوند. مثالی از این نوع نارسایی به تخصصی نمودن دوره‌های تخصصی علوم بالینی به صورت تخصصهای داخلی دامهای بزرگ، داخلی دامهای کوچک، جراحی، مامایی و بیماریهای تولید مثل است که هر یک بیش از حد تخصصی شده است و کارایی لازم برای پاسخگویی به نیازهای جامعه و الزامات علمی را ندارند (۷).

ضرورت دارد که مطابق با نیازهای موجود و نیازهای آینده به تعریف تخصصهای لازم برای مقابله با مخاطرات بهداشتی کشور پرداخت که هر یک می‌تواند میلیونها دلار به کشور زیان وارد کند. در اتحادیه

اروپا برنامه‌هایی برای نیل به تخصص‌های ضروری مطابق با نیازهای موجود دست کم در حیطه صنعت پرورش گاو تدوین شده است (۸).

نقش سازمان دامپزشکی و موسسه رازی با توجه به تحولات جهانی بسیار با اهمیت شده است و تامین نیروی انسانی متخصص برای مقابله با مشکلات نوین در اولویت نخست است. به نظر می‌رسد که سازمان دامپزشکی و موسسه رازی باید بزرگترین متقاضیان ایجاد تنوع و بازنگری در برنامه آموزشی دوره‌های تخصصی باشند. تجربه آنفلوآنزای مرغی نشان می‌دهد پیش از رخداد و رسوخ به کشور باید با بیماریهای نوپدید و بازپدید به مقابله پرداخت. نهادهای بهداشتی کشور باید به دانش روز برای مقابله با دیگر بیماریهایی که خطر رسوخ آنها به کشور وجود دارد آمادگی لازم را کسب نمایند. به عنوان مثال، از این دسته بیماریها می‌توان از تب Q، تب دره ریف (Rift Valley Fever)، طاعون انسانی (که اخیراً به رخداد آن در شترهای کشور ترکمنستان مشکوک شدند)، تولارمی (Tularemia)، تب هموراژیک کریمه-کنگو (که به ایران رسوخ نمود و تلفات انسانی بر جا گذاشت)، و ویروس ایبولا (که چند بار در آفریقا موجب تلفات انسانی شد) اشاره کرد. هیچگاه نمی‌توان پیش بینی کرد که در چه زمان و چه مکانی یکی از این بیماریها سربرخاورد آورد و عمق خسارات آن تا چه حد خواهد بود. مقابله با برخی از بیماریهای نوپدید و بازپدید بدون همکاری تخصص‌های مختلفی از جمله حشره شناسی (با تکیه بر زیست شناسی و ژنتیک حشرات و ناقلین)، بوم شناسی، زیست شناسی پستانداران، پرنده شناسی، اپیدمیولوژی، ویروس شناسی، باکتری شناسی امکان پذیر نیست. برخی از بیماریهای زئونوز از چنان اهمیتی برخوردارند که تربیت دامپزشکان متخصص بیماریهای اگزوتیک برای مقابله با آنها ضروری است (۹). در این میان سازمان دامپزشکی و همچنین شبکه‌های بهداشتی به جایی رسیده‌اند که به تخصص‌هایی خارج از حیطه طب به شرح بالا نیازمندند که باید تربیت این نوع متخصصین را سفارش دهند و به آنها مجهز شوند.

سازمان بازرسی بهداشت حیوانات و گیاهان ایالات متحده گزارش نموده است که خطر رسوخ اتفاقی یا عمدی تقریباً ۱۵۰ بیماری خارجی به ایالات متحده وجود دارد و از برخی از این بیماریها ممکن است

به‌عنوان سلاح در بیوتروریسم و اگروتوریسم استفاده شود. (۱۰). بابزیوز و هارت و اثر تهدیداتی تلقی شده‌اند که مرزی نمی‌شناسند (۱۱). هم اینک در بنگلادش و جنوب آسیا واکسیناسیون انسان علیه آنسفالیت ژاپنی آغاز شده است. پیوند بین بهداشت مواد غذایی و دامپزشکی، بیماریهای نوپدید و بیماریهای حیوانات مولد غذا، و اقتصاد و امنیت غذایی به نیازی جهانی تبدیل شده است. دامپزشکان در سطح جهان با مفهوم استفاده از فناوری اطلاعات و چگونگی پیوند بین امنیت غذایی و کشاورزی پایدار در بعد تولید غذای سالم آشنا نیستند. موافقت نامه‌های تجاری در چارچوب سازمان تجارت جهانی متکی به این فرض است که خدمات دامپزشکی، مقررات، آزمایشها و آموزش در بین کشورهای عضو این سازمان یکسان است. تشخیص دقیق بیماریهای خارجی اهمیت فوق‌العاده‌ای در سوددهی اقتصادی دارد. بنا بر این، وسعت و کیفیت خدمات دامپزشکی در حد رهبری امور در سطح بین‌المللی یکی از ستونهای بسیار مهم تجارت بین‌المللی است (۱۲)

سازمان دامپزشکی و موسسه رازی باید برای تاسیس و راه‌اندازی دوره های تخصصی مورد نیاز خود با دانشگاهها وارد مذاکره شوند تا دوره‌های تخصصی جدیدی مطابق با نیازهای واقعی طراحی شود و مواد آموزشی پژوهشی موجود نیز بنا بر مقتضیات زمانی دنیا و مکانی کشور اصلاح شوند. جهانی شدن در معنای عام خود به دامپزشکی و دامپزشکانی نیاز دارد که بتوانند پروژه‌های بهداشتی و پیشگیری متضمن پیوستار تشخیص - کنترل^۱ را در سطوح ملی و بین‌المللی را طراحی و رهبری کنند و سازمانها، تخصصها و رشته‌های مختلف دیگر را به خدمت بگیرند و اداره کنند.

استنتاج

حرفه دامپزشکی جامع ترین و وسیعترین حرفه در بین حرفه‌های درگیر در بهداشت است (۴). در حال حاضر این حرفه هیچگاه چنین در معرض مخاطره نیروهای قدرتمند ناشی از تغییرات اجتماع، پیشرفتهای سریع در عرصه علم و فناوری، و نیازها و انتظارات در حال تغییر حوزه‌های فعالیت و

¹ diagnosis-to-control continuum

مسئولیت‌های خود نبوده است. در اکثریت قریب به اتفاق موارد، نگاه حرفه دامپزشکی و نهادهای آموزشی دامپزشکی نگاهی درونگرا بوده است. این نوع نگاه خطایی جدی است. باید راهبردها و اموری را در نظر بگیریم که اطلاعات مربوط به نیازهای در حال تغییر را در جنبه‌های خاص و عام خود ارزیابی کند (۴).

امروزه دانشکده‌های دامپزشکی در سطح جهان به طور ماهوی و نه شکلی، به سوی تبدیل شدن به بخشی از دانشکده‌های زیست‌شناسی حرکت می‌کنند (۴). در ایران نیز سیاست‌های تشویقی پژوهشی کلان کشور دانشکده‌های دامپزشکی را به این سو سوق داده است و روز به روز ارتباط دانشکده‌های دامپزشکی با جامعه کم می‌شود. نبود برنامه کلان پژوهشی Research program برای نهادهای دامپزشکی نیز به این مسئله دامن زده و هر یک از اعضای هیئت علمی بنا بر سلیقه شخصی به تحقیق می‌پردازند و دانشجویان دوره‌های تخصصی را هدایت می‌کنند. در غرب اگر دانشگاه توانست توسعه یابد از آن رو بود که اجتماعی بود از افرادی که با خدمات متقابل و الزام‌های اجتماعی پیوندی واقعی داشتند (۱۳).

از پیتر دراگر آینده پژوه معروف نقل است که در ۱۹۹۷ گفت: سی سال دیگر، مجموعه‌های دانشگاهی بزرگ تبدیل به آثار باستانی خواهند شد و دانشگاه‌ها ادامه حیات نخواهند داد. این تحول به بزرگی تحولی خواهد بود که بعد از صنعت چاپ شاهد آن بودیم (۱۴). دانشگاه‌ها باید بتوانند با شناخت شرایط ویژه جامعه‌ای که به آن خدمت می‌کنند، حرکت به سوی توسعه را با اشاعه ارزشها، دانش و فنون جدید و پرورش نیروی انسانی کارآمد نهادینه کنند. بنا بر این، بازتعریف دوره‌های تخصصی چیزی در حد بیمه حیات دانشگاهی و تقویت نهادهایی چون سازمان دامپزشکی و موسسه رازی نیز هست.

شادروان دکتر عبدالله حامدی از پایه‌گزاران نهادهای دامپزشکی کشور در هنگامی که دانشجوی سال چهارم دامپزشکی در فرانسه بود، از قصد وزارت جنگ برای تاسیس دانشکده دامپزشکی آگاه شد. ایشان در نامه‌ای به تاریخ ۴ آبان ۱۳۰۸ از فرانسه نسبت به تاسیس ناقص دانشکده دامپزشکی هشدار می‌دهد (۲).

اینک نقص‌های آشکاری در ساختار دامپزشکی کشور و دانشکده‌های دامپزشکی دیده می‌شود. تعریف دوره‌های تخصصی بدون پشتوانه‌های مالی، سخت‌افزاری و نرم‌افزاری لازم و بدون بنیانهای نظری

امروزینه به نیازهای تخصصی کشور پاسخ نمی دهد. نبود بیمارستانهای آموزشی، فقدان زیرساختهای تشخیصی و پاراکلینیکی، تعیین سقف بودجه پایان نامه دوره تخصصی در حد یک میلیون تومان، ضعفهای ساختاری در تامین منابع اطلاعاتی و کتابخانه ای، نبود روابط بین المللی دست در دست هم از ضعفهای جدی دوره های تخصصی هستند. آنهم در حالی که فرض بر این است که هدف از تاسیس این دوره ها پژوهش در مرزهای دانش است.

مشکلات انسان افزاری نیز برای دانشجویان دوره‌های تخصصی وجود دارد. دورنمای اشتغال دانشجویان دوره تخصصی بسیار مبهم است و در ضمن، هیچگونه مقرری ماهیانه ای برای آنها در نظر گرفته نشده است. پیگیریهای مکرر این نتیجه را بازتاب می دهد که گویا پشتیبانی مالی از این دانشجویان در حیطه وظایف هیچ یک از مسئولین میان رتبه و عالی رتبه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نیست.

با گسترش بیش از حد دانشکده های دامپزشکی و پراکنده شدن منابع باید به یک سؤال اساسی پاسخ داد: - آیا می خواهیم امکانات محدود را در سطح وسیعی توزیع کنیم و هیچیک هم به نتیجه نرسند؛ - یا با پایه ریزی هدفمند دوره های تخصصی بتوانیم به نیازهای علمی و پژوهشی کشور پاسخ مناسبی بدهیم. به نظر نگارنده تجربه طاعون گاوی در سالهای آغازین سده جاری شمسی در ایران در مورد بیماریهای دیگر امکان تکرار دارد، به ویژه که به لحاظ نظری خطر رسوخ بیماریهای نوپدید و بازپدید دیگر به ایران وجود دارد که دامنه آنها به مراتب گسترده تر و خطرناکترند. آن چه که در آغاز این مقاله در مورد طاعون گاوی آمد، در اصل ضعف بنیانهای نظری و تجهیزاتی در مقابل خطر ویروس طاعون گاوی بود که کشور به دفعات در مقابل ویروس طاعون گاوی به زانو درآمد. عدم تناسب بین بنیانهای نظری و تجهیزاتی امروزه در مقابل بیماریهای بسیار خطرناک دیگری وجود دارند که خسارت آنها به مراتب بیشتر خواهد بود. موضوع این مقاله تنها یک نکته خیرخواهانه نیست، بلکه هشدار است که اگر به آن توجهی نشود، می‌تواند به قیمت جان انسانها و خسارات اقتصادی گسترده تمام شود و مجموعه امکانات و هزینه هایی که صرف امور می شود، بهره اقتصادی، اجتماعی و سیاسی لازم را به بار نیاورد.

منابع :

۱. (میلانی عباس، معمای هویدا، نشر اختران، چاپ شانزدهم، ۴۶-۴۸، ۱۳۸۵)
۲. تاج بخش، حسن؛ تاریخ دامپزشکی و پزشکی ایران، جلد دوم، دوران اسلامی، انتشارات سازمان دامپزشکی ایران و دانشگاه تهران، فصل سی و ششم، ۶۷۸-۷۰۹، ۱۳۷۵.
۳. رئوفی، محمود" دانشگاه و توسعه فرهنگی؛ فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی، صص ۷۹-۱۰۶، سال سوم، شماره ۲، تابستان ۱۳۷۴.
4. Pritchard, WR. (Ed). Future directions for veterinary medicine. Durham, NC: Pew national Veterinary Education Program, 1989.
5. Thrusfield, M., Veterinary Epidemiology, 2nd ed. Blackwell Science, 286-295, 1995.
۶. هایزنبرگ، ورنر؛ جزء و کل- مترجم حسین معصومی همدانی، مرکز نشر دانشگاهی، تهران ص ۲۱۱، (۱۳۶۸)
۷. شریفی، کامران، اولویته‌ها و هدفگذاری در برنامه آموزشی دوره های تخصصی دامپزشکی، کتاب مقالات سخنرانان مدعو، چهاردهمین کنگره دامپزشکی ایران، جامعه دامپزشکی ایران، ص ۱۷۶-۱۸۳، تهران ۴-۲ اسفند ۱۳۸۴.
8. Barret, D.C. Training and evaluation of the European cattle specialists of the Future- The role of the ECBHM. Proceedings of the 24th World Buiatrics Congress, European college of bovine health management science forum, Nice, France, PP. 25-33, 15-19 Oct, 2006.
9. George, J.E., Davey, R.B., Pound, J.M., Introduced ticks and tick-borne diseases: the threat and approaches to eradication. Vet. Clin: Food Anim. 18:3, 401-416, 2002.
10. Waldrup, K.A. Conger, T.H. Maintaining a vigilance for foreign animal diseases. Vet. Clin. Food Anim. 18 (3)379-387, 2002.

11. Wagner, G.G., Holman, P., Waghela, S., Babesiosis and Heartwater: Threats without boundaries., Vet Clin Food Anim 18 (3) 417-430, 2002.

12. Wagner, G.G., Global Veterinary leadership. Vet Clin Food Anim 18 (3) 389-399, 2002.

۱۳. دو لیبرا، آلن (تاریخ نگار و فیلسوف فرانسوی) **پیشگامان عرب رنسانس اروپایی**، مترجم: افشین

جهان‌دیده، سال بیست و هشتم، شماره ۳۲۱، صص ۴-۹، ۱۹۹۷. (تاریخ انتشار در ایران، مهر ماه

۱۳۷۶)

۱۴. جیمز دودرستاد، استانلی ایکنبری، هارولد ویلیامز، دانشگاه و محیط پیرامون: تعامل با فناوری و بازار،

ترجمه قدرت حاجی رستم‌لو، دفتر برنامه ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی معاونت فرهنگی و

اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، چاپ اول، ص ۳، شهریور ۱۳۸۱.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.